

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال چهارم، شماره چهاردهم، بهار ۱۳۹۱

ص ص ۱۳۹-۱۲۷

بررسی ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر

مجید زروفی^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۸/۲

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۳/۳/۳۱

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر و همچنین تبیین آن از طریق عوامل گوناگون انجام شده است. هدف اصلی شناخت میزان ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان و نیز مقایسه آن بر اساس عواملی از قبیل جنسیت، رشته تحصیلی و مقطع تحصیلی بود. علاوه بر آن، شناخت ارتباط آن با سایر متغیرها از جمله استفاده از رسانه‌ها و سن به منظور تبیین هر چه بیشتر نیز مد نظر بود. روش تحقیق از نوع همبستگی بود. با استفاده از پرسشنامه SCL 90 که برای اندازه‌گیری ناهنجاری‌های رفتاری و سئوالات دیگری برای اندازه‌گیری سایر متغیرها نظیر استفاده از رسانه‌ها طراحی شده بود، اطلاعات از گروه نمونه ۳۸۲ نفری که با روش تصادفی- طبقه‌ای از بین دانشجویان انتخاب شده بودند، گردآوری شد. نتایج حاصله که با استفاده از آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسن، آنالیز واریانس و آزمون تفاوت میانگین انجام شده، نشان داد که ناهنجاری‌های رفتاری در حد نسبتاً پایینی است. "افکار پارانوئیدی" و "وسواس" مهم‌ترین ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر هستند. این میزان در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است. همچنین مقطع تحصیلی تفاوت‌های بارزی را نشان می‌دهد. سن دانشجویان مهم‌ترین عامل مرتبط با ناهنجاری‌های رفتاری است.

واژگان کلیدی: ناهنجاری‌های رفتاری، مقطع تحصیلی، شبستر، استفاده از رسانه‌ها، ترس مرضی.

مقدمه

اگر ناهنجاری‌های رفتاری را عبارت از "هر نوع ناهماهنگی رفتار با الگوهای تعیین شده رفتاری" (Hudley and et all, 1993: 124-138) تعریف کنیم، در این صورت باید پذیرفت که اصولاً به مسئله ناهنجاری رفتاری یا کجروی از سه منظر متفاوت: زیست‌شناختی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی که به

E-mail: majid.zorofi@yahoo.com

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر - ایران.

ترتیب ناظر بر ابعاد سه‌گانه زیستی، روانی و اجتماعی حیات انسانی‌اند، نگریسته شده است. نظریه‌های زیست‌شناختی به ساخت جسمانی انسان و رابطه آن با کجرفتاری می‌پردازند. نظریه‌های روان‌شناختی بین کجروی و ویژگی‌های شخصیتی و روانی انسان رابطه برقرار می‌کنند و نظریه‌های جامعه‌شناختی نیز نقش عوامل محیطی و اجتماعی را در شکل‌گیری رفتاری‌های ناهنجار عمده می‌سازند با توجه به تعریف اختلال رفتاری: "اختلال روانی یا رفتار ناهنجار نتیجه حالتی مرضی و یا اختلالی است که بر اساس نشانه‌های بالینی قابل تشخیص باشد" (دادستان، ۱۳۷۸). بعضی از روان‌شناسان عقیده دارند که تعداد زیادی از دانشجویان دانشگاه‌ها مبتلا به انواع اختلالات و ناهنجاری‌های رفتاری می‌باشند. این مسائل از اضطراب خیلی خفیف شروع می‌شود و به حالات مختلف اختلالات روانی ختم می‌شود (شاملو، ۱۳۶۹: ۲۷). و خلاصه این‌که: "وجود مشکلات و ناهنجاری‌های رفتاری در امور آموزشی دانشجویان تاثیر جدی داشته، افت تحصیلی و گاهی ترک تحصیل را به دنبال دارد" (عکاشه، ۱۳۷۹: ۲۴). مطالعه‌های همه‌گیرشناسی ناهنجاری‌های رفتاری در کشورهای مختلف جهان، نشان دهنده این است که میزان شیوع این اختلالات به علت متنوع بودن ابزار مورد استفاده، جامعه آماری و شیوه‌های تشخیصی، بسیار متفاوت برآورد می‌گردد، به طوری که این میزان از ۷/۳ تا ۳۳/۸ درصد متغیر بوده است (Lee, 1990: 242). بر اساس دانش موجود، به نظر می‌رسد که غالب رفتارهای ناهنجار، نتیجه یک واقعه بحرانی نیست، بلکه منتج از تجارب و یادگیری‌های ناسالم در طی مدت‌های طولانی هستند (ماهان، ۱۹۹۰: ۱۰۴). طبق بیان اشرف در نظریه مارکس و انگلس به فقر خانوادگی و عدم تامین نیازهای مادی فرزندان و خانواده به عنوان متغیر عامل و تاثیرگذار اهمیت داده شده است (محسنی‌تبریزی، ۱۳۸۳: ۱۰۷-۱۰۲). همسو با نظریه یادگیری مشاهده‌ای بندورا در تئوری همنوایی و رفتار جمعی سولومون و پل لازارسفیلد (۱۹۵۸) به مشاهده رفتار خلاف و بزهکارانه والدین از سوی فرزندان نظر داشته‌اند (همان: ۱۵۷).

الیزابت هارلوک (۱۹۷۴) با اشاره به عوامل ۱، ۲ و ۵ به بحث نابسامانی خانوادگی ناشی از ناامنی عاطفی، ضعف در اصول اخلاقی و اعتقادی والدین که منجر به تسهیل در شیوع بزهکاری فرزندان در آینده است، اهمیت فراوانی می‌دهد (همان: ۷۲). نظریه درون‌فهمی دیوید ماتزا (۱۹۹۰) نیز بی‌اعتقادی به اصول اخلاقی و هنجارهای جامعه را مهم‌تر می‌داند (همان: ۱۱۲-۱۰۷).

این تحقیق با هدف بررسی ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شستر و همچنین تبیین آن از طریق عوامل گوناگون انجام شده است. هدف اصلی شناخت میزان ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان و نیز مقایسه آن بر اساس عواملی از قبیل جنسیت، رشته تحصیلی و مقطع تحصیلی بود. علاوه بر آن، شناخت ارتباط آن با سایر متغیرها از جمله استفاده از رسانه‌ها و سن به منظور تبیین هر چه بیشتر نیز مد نظر بود. فرضیه‌های این تحقیق نیز به قرار زیر هستند:

۱. بین استفاده از وسایل ارتباط جمعی و ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان رابطه وجود دارد.

۲. بین جنس و ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان تفاوت وجود دارد.

۳. بین مقطع تحصیلی و ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان تفاوت وجود دارد.
۴. بین طول مدت تحصیل و ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان رابطه وجود دارد.
۵. بین رشته تحصیلی و ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان تفاوت وجود دارد.
۶. بین سن و ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان رابطه وجود دارد.
۷. رابطه استفاده از رسانه‌ها با ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان بر اساس عامل جنس متفاوت است.

پیشینه تحقیق

جو و فوکادا (۱۹۹۷) اثرات استرس و حمایت اجتماعی را بر روی سلامت جسمانی، روانی و احساس شادمانی بر روی ۱۷۵ دانشجوی ۱۳ دانشگاه ژاپن مطالعه کردند. نتایج نشان داد که فقط ۱۰٪ از واریانس حمایت اجتماعی مورد لزوم به وسیله استرس توجیه می‌شود که این امر بیان کننده این است که روابط بین متغیرهای قوی نبوده و کلاً مستقل هستند. با افزایش نمره دراسترس و حمایت اجتماعی مورد لزوم و کاهش نمره در حمایت دریافت و ادراک شده، شدت افسردگی و شکایات جسمانی افزایش می‌یابد هرچه نمرات در حمایت اجتماعی ادراک و دریافت شده افزایش یابد، دانشجویان احساس شادمانی بیشتری را گزارش می‌کردند. بعلاوه حمایت اجتماعی اثرات محافظت کننده‌ای در برابر شکایات جسمی داشتند. نهایتاً استرس و حمایت اجتماعی مورد لزوم تعامل جالبی بدین صورت دارند: دانشجویانی که استرس بیشتری را گزارش می‌کردند و حمایت اجتماعی بیشتری را نیز دریافت کرده بودند، نسبت به آن‌هایی که حمایت اجتماعی کافی را تجربه نکرده بودند افسرده‌تر بودند (جو و فوکادا، ۱۹۹۷). بک و یانک نیز عنوان می‌کنند که حدود ۷۸ درصد دانشجویان دانشگاه از افسردگی رنج می‌برند که نیازمند درمان تخصصی هستند (به نقل از آزاد، ۱۳۷۲). عوامل عمده و موثر در بروز اختلالات رفتاری عبارتند از: ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های شخصیتی، ویژگی‌های تحصیلی، ویژگی‌های خانوادگی، نحوه روابط اجتماعی، نحوه ارتباط با یکدیگر، ساخت خانواده از نظر وضعیت فرهنگی - اقتصادی و اجتماعی، نحوه گذران اوقات فراغت، مهاجرت و شبکه دوستان است (حسنی، ۱۳۸۲). تامپسون معتقد است "تاثیر خانواده، همالان و دسته‌ها درزهکاری بیش از سایر عوامل است و خانواده نقش مهمی در پیشگیری و کنترل بزهکاری دارد" (Thompson, 1991: 45). نتایج تحقیق بشاورد (۱۳۸۲) نشان می‌دهد که "بین ناهنجاری رفتاری کودکان و نوجوان و بهره هوشی، پیشرفت تحصیلی، اشتغال مادران، میزان درآمد والدین و بافت اجتماعی - اقتصادی، مشکلات جسمی و فیزیکی" رابطه معنی‌داری وجود دارد. تحقیق کاهنی (۱۳۸۲) نیز بر ارتباط عواملی از قبیل: جنسیت، فقدان یا عدم‌حضور یکی از والدین، اختلافات خانوادگی، ترتیب تولد اشاره می‌کند. رسانه‌ها هم‌چنین نقش مهمی در چگونگی شکل‌گیری افکار عمومی در مورد جرم و بزه کاری ایفا می‌کنند (فرجی‌ها، ۱۳۸۵: ۸۲). رسانه‌ها با انعکاس اخبار و رویدادهای جنایی، قبح و زشتی رفتارهای مجرمانه را در

جامعه از بین می‌برند و زمینه سقوط ارزش‌های اجتماعی و هنجارهای زندگی سالم فراهم می‌گردد" (رحمانیان، ۱۳۷۸: ۶۲). رسانه می‌تواند با ایجاد اعتماد در فرزندان، زمینه لازم برای قبول ارزش‌های اجتماعی از طریق خانواده را فراهم سازد. کار اریکسون در مورد اهمیت اعتماد در دوره رشد اولیه کودک، نگرش‌های عمده‌ای را ارائه می‌دهد. او معتقد است "اعتماد تنها به معنای اتکاء شخص به تأمین‌کنندگان خارجی‌اش را یاد گرفته است بلکه این را نیز فرا گرفته که می‌تواند به خودش اعتماد کند" (گیدنز^۱، ۱۳۸۴: ۱۱۲). روان‌شناسان معتقدند که نوجوانان با مشاهده فیلم‌ها و بازی‌های نامناسب دچار مشکلات متعدد روحی و روانی می‌شوند به طوری که نسلی در جامعه رشد می‌کند که با آسیب‌ها و ناهنجاری‌های متعدد مواجه است (قلندری، ۱۳۸۹: ۳). یافته‌های تحقیق افقی حاکی از این واقعیت بودند که دانشجویان پسر و دختر ساکن خوابگاه‌ها که در مقایسه با متأهلین از جمعیت قابل توجهی برخوردارند، در شرایط اجتماعی زندگی می‌کنند که در آن عادت‌های اجتماعی ضعیف و دارای کارکرد منفی، از شیوع زیادی برخوردارند و آداب اجتماعی درصد بسیار اندکی از عناصر فرهنگی دانشجویان ساکن خوابگاه را تشکیل می‌دهد. اکثریت قریب به اتفاق دانشجویان در برابر تخلفات بی‌تفاوت هستند و از سوی دیگر تمامی این عوامل به اضافه نکات مطرح شده، زمینه‌ساز ایجاد شرایط آنومی و تهدیدآمیز در محیط دانشگاه خواهد بود (افقی، ۱۳۸۸: ۱۰۶-۶۵). بررسی‌های مختلف در داخل کشور نشان می‌دهد در ناهنجاری رفتاری عوامل مختلفی تاثیر دارند، به طوری که بین اشتغال و عدم اشتغال مادران (فطین‌حور، ۱۳۷۵)، میزان تحصیلات والدین (رضازاده، ۱۳۷۱) و وضعیت روانی افراد خانواده، عامل مهاجرت، فقدان یکی از والدین و میزان درآمد خانواده و اختلافات و از هم گسیختگی خانواده و ازدواج مجدد والدین (کاهنی، ۱۳۸۲) و نگرش منفی نوجوانان نسبت به والدین (موسوی، ۱۳۷۳؛ به نقل از حسنی، ۱۳۸۲) و عدم ارضای نیازهای اساسی فیزیولوژیکی و عاطفی و سطح پایین تحصیلات و نقص عضو و وضعیت جسمانی ضعیف و لاغراندام (اصغری، ۱۳۸۱: ۷۸)، با ناهنجاری‌های رفتاری رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش پژوهش

روش تحقیق از نوع همبستگی بود. ابزارهای پژوهشی در تحقیق حاضر شامل دو پرسشنامه به شرح زیر می‌باشد:

۱. ابزار پژوهشی اول در تحقیق حاضر یک پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که در آن عوامل مرتبط با ناهنجاری‌های رفتاری از قبیل جنسیت، ترم تحصیلی، رشته تحصیلی و در نهایت میزان استفاده از رسانه‌ها مطرح شده و توسط این پرسشنامه اندازه‌گیری می‌گردد. هم‌چنین دو موضوع آخر را بر روی یک مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد طبقه‌بندی شده‌اند.

¹ Giddens

۲. ابزار اصلی پژوهش در این تحقیق پرسشنامه ۹۰ آیتمی SCL 90 می‌باشد. ۹۰ ماده این آزمون میزان نشانه‌های معمول افراد را در ۹ بُعد ارزیابی می‌کند. در بررسی که در ایران جهت ارزیابی پایانی و روایی این آزمون صورت گرفته میرزایی (۱۳۵۹) این آزمون را بر روی ۲۲۴۱ آزمودنی، معتاد و افراد سالم اجرا نمود. مقایسه سنجش‌ها، نتایج بسیار مشابهی را با نتایج به دست آمده در تمام مقیاس‌ها به بیشتر از ۸۰٪ بوده و تشخیص به دست آمده همگی نشان دهنده این بوده است که می‌تواند به عنوان اعتبار تشخیص ناهنجاری‌های رفتاری در ایران به کار برده شود.

جامعه‌آماری این بررسی شامل کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ است. با در نظر گرفتن تعداد دانشجویان بر اساس رشته تحصیلی و جنسیت، و در چهارچوب روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تعدادی از دانشجویان بعنوان گروه نمونه انتخاب شده‌اند. براساس فرمول کوکران، حجم نمونه به تعداد ۳۸۲ نفر برآورد شد. با در نظر گرفتن این که براساس اهداف طرح، مقایسه ناهنجاری‌های رفتاری در بین متغیر جنسیت مد نظر بود، بنابراین، از روش نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای استفاده شده است. پس از تعیین حجم نمونه، با در نظر گرفتن توزیع دانشجویان بر اساس جنس و رشته تحصیلی، درصد پاسخگویان گروه نمونه در هر رده تعیین و سپس در درون هر طبقه (رشته تحصیلی) با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی - منظم، پاسخگویان از بین همه رشته‌های تحصیلی انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات آمارهای توصیفی از جمله جداول فراوانی و آماره‌های مرتبط با آن‌ها مانند مُد برای متغیرهای اسمی، میانگین، واریانس و دامنه تغییرات برای متغیرهای فاصله‌ای استفاده شده است. روابط مربوط به متغیرهای فاصله‌ای، بصورت جداگانه با استفاده از آزمون I پیرسون مورد آزمون قرار گرفته‌اند. رابطه میزان ناهنجاری - های رفتاری با متغیرهای رشته تحصیلی و مقاطع تحصیلی (فرضیه‌های شماره ۳ و ۵) از آزمون آنالیز واریانس استفاده شده است. هم‌چنین رابطه بین ناهنجاری‌های رفتاری با متغیرهای فاصله‌ای "سن"، "طول مدت تحصیل" و "میزان استفاده از رسانه‌ها" (فرضیه‌های شماره ۱ و ۶ و ۴) از آزمون همبستگی I پیرسن استفاده شده است. مقایسه رابطه استفاده از رسانه‌ها با ناهنجاری‌های رفتاری بر اساس جنس با استفاده از آزمون I_Z انجام شده است.

یافته‌ها

نتایج مربوط به توصیف متغیر ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان نشانگر آن است که بیشترین درصد افراد در این تحقیق در طبقه "خفیف" قرار دارند (مقیاس ۵ طبقه) که ۳۷/۵ درصد (۱۴۳ نفر) را تشکیل می‌دهند. طبقه مربوط به نبود ناهنجاری رفتاری نیز در حدود ۳۲/۷ درصد دانشجویان را به خود اختصاص داده است. طبقات بالاتر از متوسط (ناهنجاری شدید) در مجموع شامل حدود ۳۲ نفر (۸/۴) درصد دانشجویان می‌شود. میانگین ناهنجاری رفتاری در مقیاس از صفر تا ۲/۵ برابر ۰/۷۹ محاسبه شده است. ناهنجاری‌های رفتاری در حد نسبتاً پائینی است. "افکار پارانوئیدی" و "وسواس" مهم‌ترین ناهنجاری -

های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر هستند.

جدول شماره (۱): فراوانی شاخص ناهنجاری‌های رفتاری

شاخص ناهنجاری‌های رفتاری	تعداد	درصد
۰-۰/۵	۱۲۵	۳۲/۷
۰/۵-۱	۱۴۳	۳۷/۵
۱-۱/۵	۸۲	۲۱/۴
۱/۵-۲	۲۴	۶/۳
۲-۲/۵	۸	۲/۱
جمع	۳۸۲	۱۰۰

فرضیه مذکور با استفاده از آزمون تفاوت میانگین مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاصله در جدول شماره (۲) ثبت شده است. با توجه به t محاسبه (۱/۹۵) شده که تقریباً مساوی t بحرانی جدول و سطح معنی‌داری محاسبه شده، با اطمینان بیش از ۹۵٪ می‌توان گفت که فرضیه اصلی و پذیرفته فرضیه صفر رد می‌شود. میانگین ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان پسر که برابر ۰/۸۳ (در مقیاس صفر الی ۲/۵) است، بیشتر از میانگین ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان دختر (با میانگین ۰/۷۴) است. یعنی تفاوت معنی‌داری بین این دو گروه از نظر میزان ناهنجاری‌های رفتاری وجود دارد و در این مورد، فرضیه اصلی پذیرفته و فرضیه صفر رد می‌شود. سطح معنی‌داری (۰/۰۵) حاکی میزان خطای تعمیم رابطه براساس تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌های دو گروه است. تفاوت میزان ناهنجاری‌های رفتاری در بین این دو گروه برابر ۰/۱ است.

جدول شماره (۲): آزمون تفاوت میانگین. مقایسه میانگین ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دختر و پسر

طبقات	میانگین	انحراف معیار	تعداد	t	sig
دختر	۰/۷۲	۰/۴۶	۱۵۰	۱/۹۵	۰/۰۵
پسر	۰/۸۳	۰/۵۲	۲۳۲		

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها که با استفاده از آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون، آنالیز واریانس و آزمون تفاوت میانگین انجام شده، نشان داد که علاوه بر تفاوت معنی‌دار ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دختر و پسر، مقطع تحصیلی نیز تفاوت‌های بارزی را نشان می‌دهد. میانگین ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان مقطع دکترا که برابر ۰/۹۵۷ می‌باشد، به طور معنی‌داری بیش از ناهنجاری‌های دانشجویان مقطع لیسانس (۰/۷۹) و همچنین دانشجویان مقطع فوق لیسانس با میانگین شاخص ناهنجاری (۰/۷۳۶) است. سن دانشجویان مهم‌ترین عامل مرتبط با ناهنجاری‌های رفتاری است. شدت

این رابطه که با استفاده از آزمون I پیرسون محاسبه شده، برابر (۰/۲۳) است. همبستگی مذکور با اطمینان بیش از ۹۹/۹ درصد قابل تعمیم به جامعه آماری است. رابطه مذکور حاکی از آن است که به میزان افزایش سن دانشجویان، ناهنجاری‌های رفتاری نیز در بین آنان بیشتر می‌شود. رابطه بین ناهنجاری‌های رفتاری و سن فقط در بین یکی از دو گروه دانشجویان (دختر) معنی‌دار است ($I=+0/51$). بنابراین با بالا رفتن سن در بین دانشجویان دختر، شاخص ناهنجاری‌های رفتاری آنان نیز بیشتر می‌شود. همبستگی مذکور در بین دانشجویان پسر برابر $-0/04$ بوده و در سطح اطمینان ۹۵٪ معنی‌دار نیست. رابطه متغیر سن با ابعاد نه‌گانه ناهنجاری‌های رفتاری نیز با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون مورد آزمون قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که به جز مورد "روان‌پریشی"، همبستگی ۸ بعد دیگر مثبت و معنی‌دار است. یعنی با افزایش سن دانشجویان، میزان ۸ ناهنجاری (جز "روان‌پریشی") در نزد آنان بیشتر می‌شود. بین استفاده از رسانه‌ها و ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دختر و پسر معنی‌داری وجود ندارد. بالاترین میزان همبستگی ناهنجاری‌های رفتاری با کاربرد رسانه‌ها، مربوط به دانشجویان دختر و کمترین میزان همبستگی مربوط به دانشجویان پسر است. مقایسه همبستگی در دو گروه تفاوت چشمگیری را نشان نمی‌دهد.

نبود تفاوت‌های معنی‌دار بین ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان رشته‌های مختلف نشان دهنده اهمیت، ارزش و تاثیر نسبتاً همسان عوامل محیطی بردانشجویان رشته‌های مختلف نسبت به این موضوع است. تفاوت معنی‌داری بین ناهنجاری‌های رفتاری سه گروه دانشجویان دکترا، فوق لیسانس و لیسانس وجود دارد. میزان ناهنجاری‌ها در بین دانشجویان دکترا بیش از دانشجویان دو مقطع دیگر است. میزان ناهنجاری‌ها در بین دانشجویان پسر بیشتر گروه دختران است. این یافته با یافته‌های گزارش تحقیقی کاهنی، ۱۳۸۲، در مورد ارتباط جنس با اختلالات رفتاری، وجود اضطراب و استرس بیشتر در زنان، به همراه کنترل بیشتر آنان بر اوضاع (میسرا، ۲۰۰۰: ۱۳۲)، هماهنگ است.

میزان همبستگی به دست آمده بین دومتغیر میزان استفاده از رسانه‌ها و میزان ناهنجاری‌های رفتاری در حد بسیار ضعیف بوده، و در نتیجه معنی‌دار نیست ($I=-0/002$). جهت همبستگی نیز منفی و غیرهمسو است. بنابراین فرضیه مربوط به این رابطه، رد و فرضیه صفر پذیرفته می‌شود. تغییرات میزان استفاده دانشجویان از رسانه‌ها، میزان ناهنجاری‌های رفتاری آنان را کاهش یا افزایش نمی‌دهد.

به منظور بررسی هرچه بیشتر رابطه استفاده از رسانه‌ها با ناهنجاری‌های رفتاری، همبستگی میزان استفاده از ابعاد سه‌گانه استفاده از رسانه‌ها با ناهنجاری‌های رفتاری نیز با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون مورد آزمون قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که رابطه بین میزان ساعات استفاده از تلویزیون با ناهنجاری‌های رفتاری برابر (۰/۱۱-) است. رابطه مذکور که برخلاف رابطه حاصل از مقیاس کلی استفاده از رسانه‌ها، معنی‌دار بوده و دارای علامت منفی است و نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از برنامه‌های تلویزیون، ناهنجاری‌های رفتاری در نزد دانشجویان کاهش می‌یابد. اگرچه رابطه مذکور نسبتاً ضعیف است اما با اطمینان بیش از ۹۵ درصد این رابطه معنی‌دار بوده و قابل تعمیم به جامعه آماری می‌باشد.

رابطه بین میزان ساعات استفاده از اینترنت با ناهنجاری‌های رفتاری برابر $(-۰/۰۴)$ است. رابطه مذکور که برخلاف رابطه استفاده از تلویزیون و همسان با رابطه استفاده از (شاخص) رسانه‌ها، دارای رابطه غیر معنی‌داری است، نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از برنامه‌های تلویزیون، ناهنجاری‌های رفتاری در نزد دانشجویان تغییری نکرده و کاهش و افزایش نمی‌یابد. این رابطه با اطمینان بیش از ۹۹ درصد معنی‌دار بوده و قابل تعمیم به جامعه آماری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر است.

رابطه بین میزان ساعات استفاده از موبایل با ناهنجاری‌های رفتاری نیز که دارای علامت مثبت است، برابر $(۰/۲۶۹)$ محاسبه شده است. رابطه مذکور هم که برخلاف رابطه استفاده از تلویزیون و همسو با رابطه استفاده از رادیو، دارای علامت مثبت است، نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از موبایل، ناهنجاری‌های رفتاری در نزد دانشجویان تقویت شده و افزایش می‌یابد. این رابطه در حد متوسط است و با اطمینان بیش از ۹۹ درصد معنی‌دار بوده و قابل تعمیم به جامعه آماری است.

رابطه بین میزان ساعات استفاده از رادیو با ناهنجاری‌های برابر $(۰/۱۸۲)$ محاسبه شده است. رابطه مذکور هم که برخلاف رابطه استفاده از تلویزیون و همسو با رابطه استفاده از موبایل، دارای علامت مثبت است، نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از رادیو، ناهنجاری‌های رفتاری در نزد دانشجویان تقویت شده و افزایش می‌یابد. این رابطه در حد نسبتاً ضعیف است و با اطمینان بیش از ۹۹ درصد معنی‌دار بوده و قابل تعمیم به جامعه آماری می‌باشد و استفاده از رادیو نیز برنامه‌های رفتاری دانشجویان تأثیر مثبت دارد. رابطه بین میزان ساعات استفاده از کتاب‌های غیر درسی با ناهنجاری‌های رفتاری نیز برابر $(۰/۱۲۱)$ است. رابطه مذکور هم که برخلاف رابطه استفاده از تلویزیون و همسو با رابطه استفاده از موبایل و رادیو، مثبت است، نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از کتاب‌های غیر درسی هم، ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان افزایش می‌یابد. این رابطه در حد نسبتاً ضعیف است و با اطمینان بیش از ۹۵ درصد قابل تعمیم است.

جدول شماره (۳): رابطه همبستگی بین ناهنجاری‌های رفتاری و استفاده از رسانه‌ها

متغیرها	میزان همبستگی شاخص ناهنجاری‌های رفتاری
استفاده از رسانه‌ها	-۰/۰۰۲
تلویزیون	-۰/۱۱
اینترنت	-۰/۰۴
موبایل	+۰/۲۶۹
رادیو	+۰/۱۸۲
کتاب‌های غیر درسی	+۰/۱۲۱

در جدول شماره (۴) رابطه همبستگی بین ابعاد نه‌گانه ناهنجاری‌های رفتاری و شاخص استفاده از رسانه‌ها نوشته شده است. رابطه شاخص استفاده از رسانه‌ها با دو بعد از ناهنجاری‌های رفتاری معنی‌دار

است. با افزایش استفاده از رسانه‌ها، میزان اضطراب نیز افزایش می‌یابد ($r=+0/131$). رابطه این دو متغیر همسو و شدت رابطه نسبتاً ضعیف است. بنابراین استفاده بیشتر از رسانه‌ها موجب افزایش اضطراب دانشجویان می‌شود. همچنین رابطه بین روان‌پریشی و استفاده از رسانه‌ها برابر $-0/121$ است. این رابطه هم که در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار است، نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از رسانه‌ها، میزان روان‌پریشی دانشجویان کاهش پیدا می‌کند. در سایر موارد همبستگی‌ها معنی‌دار نیستند.

جدول شماره (۴): رابطه همبستگی بین ابعاد ۹ گانه ناهنجاری‌های رفتاری و شاخص استفاده از رسانه‌ها

ابعاد ۹ گانه	میزان همبستگی استفاده از رسانه‌ها
افسردگی	+۰/۱۵
حساسیت بین فردی	+۰/۰۹۵
اضطراب	+۰/۱۳۱
شکایات جسمانی	-۰/۰۵۴
وسواس	-۰/۰۲۴
ترس مرضی	+۰/۰۲۷
افکاز پارانوئیدی	-۰/۰۳۴
پرخاشگری	-۰/۰۲۵
روان‌پریشی	-۰/۱۲۱

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیه اول این تحقیق نشان داد که بین میزان استفاده دانشجویان از رسانه‌ها و شاخص ناهنجاری رفتاری آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود ندارد. هدف از طرح این فرضیه این بود که آیا بین استفاده دانشجویان از رسانه‌ها و ناهنجاری رفتاری در بین آن‌ها رابطه وجود دارد یا خیر؟ بنابراین با افزایش یا کاهش استفاده دانشجویان از رسانه‌ها، ناهنجاری رفتاری آنان تضعیف و یا تقویت نمی‌شود.

باتوجه به این که ($r=-0/002$) بود می‌توان نتیجه گرفت که رابطه منفی و معنی‌داری بین ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان و استفاده آن‌ها از رسانه‌ها وجود ندارد و فرضیه اصلی مورد نظر رد می‌شود. همچنین در پی تحقیقاتی که شیخی، و نظریات بندورا^۱، گیدنگر^۲، روک^۲ و کازنو در این مورد انجام داده‌اند نشان داده شده که بررسی فوق با این تحقیقات همخوانی نداشته و آن‌ها را تایید نمی‌کند. اصولاً رابطه بین رسانه و ناهنجاری‌های رفتاری در بین جوانان بسیار پیچیده بوده و با توجه به دخالت متغیرهای متعددی از قبیل محتوای برنامه‌ها، ارتباط با دوستان و حتی هدف از کاربرد رسانه‌ها، می‌تواند تأثیرات متفاوتی بر رفتار دانشجویان داشته باشد. است. مثلاً دانشجویی که از رسانه‌های فرامرزی در سطح وسیع‌تری استفاده

¹ Bandora

² Rock

می‌کند، ممکن است پیوندهای ملی و وطنی او تحت تأثیر میزان و نوع استفاده از محتوای رسانه‌ها باشد. اگر رسانه‌ها همگام با جریان‌های جهانی شدن و استکبار جهانی به حرکت درآیند، یقیناً ناهنجاری‌های رفتاری مخاطبان را تقویت خواهند نمود. در این میان نقش استفاده از موبایل و رادیو به طور آشکاری قابل ملاحظه است. دانشجویان به میزانی که از موبایل استفاده می‌کنند، ناهنجاری‌های رفتاری آنان نیز تقویت می‌شود. اما رابطه منفی و نا همسوی استفاده از تلویزیون و ناهنجاری‌های رفتاری نشانگر آن است که محتوای برنامه‌های تلویزیون در جهت تضعیف ناهنجاری‌های رفتاری جوانان ایرانی است. به طور کلی، دیدگاه صاحب‌نظران و اندیشمندان را می‌توان در خصوص اثرات و تبعات ناشی از اینترنت به طور عام و تأثیرات رفتاری آن به طور خاص، به سه دسته تقسیم کرد: دسته اول، دیدگاه آن‌ها به جبرگرایی معروف است. دسته دوم، که دیدگاه آن‌ها به اراده‌گرایی معروف است و بالاخره دسته سوم، که دیدگاه آن‌ها به تکنورالیسم معروف است.

فرضیه دوم این تحقیق نشان داد که بین جنسیت و ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر رابطه معنی‌داری وجود دارد. با توجه به این که ($t=1/95$) بود تأثیر جنسیت بر ناهنجاری‌های رفتاری از نظر آماری معنادار بود. میزان ناهنجاری‌ها در بین دانشجویان پسر بیشتر از گروه دختران است. این یافته با یافته‌های گزارش تحقیقی کاهنی (۱۳۸۲)، در مورد ارتباط جنس با مشکلات رفتاری، وجود اضطراب و استرس بیشتر در زنان، به همراه کنترل بیشتر آنان بر اوضاع (میسرا، ۲۰۰۰^۱)، هماهنگ است.

فرضیه سوم این تحقیق نشان داد که ناهنجاری‌های رفتاری در بین مقاطع تحصیلی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با توجه به این که ($F=3/53$) بود به این معنی که بین مقاطع تحصیلی دانشجویان و میزان ناهنجاری‌های رفتاری آنان رابطه معنی‌داری وجود دارد. در اصل در بین همه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر تفاوت معنی‌داری بین ناهنجاری‌های رفتاری سه گروه دانشجویان دکترا، فوق لیسانس و لیسانس وجود دارد. بنابراین فرضیه اصلی تأیید می‌شود. میزان ناهنجاری‌ها در بین دانشجویان دکترا بیش از دانشجویان دو مقطع دیگر است.

فرضیه چهارم در مورد وجود رابطه بین میزان ناهنجاری‌ها و ترم تحصیلی بود. در این زمینه فرضیه اصلی رد شد. نتایج حاصله حاکی از آن بود که میزان ناهنجاری‌های رفتاری بر اساس تغییرات ترم تحصیلی دانشجویان قابل تبیین نیست ($F=-0/044$). به نظر می‌رسد که طول مدت تحصیل (حضور در محیط دانشگاه) از نظر جغرافیائی و نیز شرایط محیطی، دلیل اصلی وجود تفاوت در این زمینه نباشد.

فرضیه پنجم این تحقیق نشان داد که بین رشته تحصیلی و ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر ارتباط معنی‌داری وجود ندارد. با توجه به این که ($F=1/68$) بود، نشان داد که

^۱ Misra

بین رشته تحصیلی دانشجویان و ناهنجاری‌های رفتاری آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود ندارد. این رابطه با اطمینان بیش از ۹۵ درصد قابل تعمیم به جامعه آماری است. کمترین میزان ناهنجاری‌های رفتاری مربوط به دانشجویان رشته‌های مکانیک، برق و ادبیات فارسی و بیشترین میزان ناهنجاری‌های رفتاری مربوط به رشته‌های معماری، عمران و تاریخ است. ملاحظه می‌شود که با وجود تفاوت‌هایی در میزان ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان رشته‌های مختلف، جهت و همسوئی خاصی از نظر ساختار ناهنجاری‌های رفتاری در بین رشته‌های تحصیلی به چشم می‌خورد. مثلاً نمی‌توان گفت که گروه خاصی از رشته‌ها نظیر فنی و مهندسی، علوم انسانی و ... از ناهنجاری‌های رفتاری بیشتر و یا کمتری برخوردار هستند.

فرضیه ششم این تحقیق نشان داد که بین سن و ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر رابطه وجود دارد. هدف از طرح این فرضیه این بود که آیا ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر در بین سنین مختلف تغییری را نشان می‌دهد یا نه؟ با توجه به $(r=0/23)$ می‌توان نتیجه گرفت که به میزان افزایش سن دانشجویان، ناهنجاری‌های رفتاری در بین آنان تغییر می‌کند. بنابراین ارتباط همسو و معنی‌داری بین این دو متغیر وجود دارد. این نتیجه به دست آمده ضمن این که با نتایج برخی از تحقیقات از جمله پژوهش کمیسیون بهداشت روانی (۱۹۷۸)، به نقل از ساراسون (۱۳۸۲: ۴۵-۴۴) که نشان داد میزان اختلالات روانی بعد از سن ۴۵ سالگی به شدت کاهش پیدا می‌کند. همچنین به عقیده افزادی که عواملی فردی از قبیل سن، جنس، قدرت و عوامل ژنتیک) عوامل روانی (ترس، خودپسندی، نفرت، هیستری و ...) به نحوی در بروز انحراف اجتماعی مؤثرند (به نقل از حسنی، ۱۳۸۲)، قابل مقایسه است.

فرضیه هفتم این تحقیق نشان داد که رابطه بین استفاده از رسانه‌ها و ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی شبستر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. بالاترین میزان همبستگی ناهنجاری‌های رفتاری مربوط به دانشجویان دختر و کمترین میزان همبستگی ناهنجاری‌های رفتاری مربوط به دانشجویان پسر است. ولی هیچ یک از این همبستگی‌ها به طور جداگانه معنی‌دار نبوده و همچنین مقایسه همبستگی در دو گروه نیز تفاوت چشمگیری را نشان نمی‌دهد.

پیشنهادها و راهکارها

با در نظر گرفتن نتایج به دست آمده، بهتر است تا به منظور پیشگیری از گسترش احتمال ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان، میزان استفاده آنان از رسانه‌ها مورد توجه و به لحاظ علمی مورد کنترل قرار گیرد. استفاده و کمک گرفتن از راهنمایی‌های متخصص‌های روان‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی و متخصص‌های اصلاح رفتار از راه‌های مطمئن حصول به این امر می‌باشد. در این میان با توجه به ارتباط معنی‌دار عامل سن، می‌توان یکی از راهکارهای اساسی را در توجه به این عامل بیان نمود. علاوه بر آن، موارد دیگری به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. توجه اساسی دانشگاه به کیفیت و نیز کمیت و آموزش‌های اولیه و مفاهیم پایه لازم برای تقویت توانائی‌های لازم برای مقابله با ناهنجاری‌ها، و کاربرد تخصص دانشجویان رشته‌های مرتبط در همین راستا، به ویژه در دروس عمومی و دوره‌های مختلف تحصیلی.

۲. بر اساس نتایج بدست آمده ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان مقطع دکترا در مقایسه با مقاطع دیگر بیشتر است. لذا به منظور برطرف نمودن این مشکل در نزد دانشجویان دکترا نیز می‌توان از روش‌های مختلفی نظیر آموزش ناهنجاری‌های رفتاری مثل استرس، افسردگی و آشنائی با روش‌های مقابله با آن‌ها را برای دانشجویان در نظر گرفت.

۳. با توجه به این که تفاوت‌های بسیار زیادی از نظر ناهنجاری‌های رفتاری در بین دانشجویان بر اساس عامل سن وجود داشته و این متغیر قابلیت تبیین ناهنجاری‌ها را داراست، لذا ضروری به نظر می‌رسد که در بین دانشجویان سنین بالاتر که ناهنجاری‌های رفتاری آنان بیشتر است، اقداماتی به منظور بهبود ناهنجاری‌های رفتاری آنان انجام پذیرد. بازنگری در محتوای شناخت رفتارها، توجه به کیفیت و کمیت محیط آموزشی و شیوه‌های تدریس اساتید، ایجاد ارتباط بین دانشجویان به منظور استفاده از آموخته‌های علمی در عمل و آشنا نمودن دانشجویان با شیوه‌ها و سبک‌های ارتباط بهتر با همدیگر و همچنین ایجاد نگرش‌های مثبت‌تر نسبت به سایرین، از جمله اقداماتی است که می‌توان در این زمینه انجام داد.

یکی دیگر از موضوعات پیشنهادی برای تحقیقات آینده، مطالعه روند تغییرات ناهنجاری‌های رفتاری در طول زمان در دانشگاه است. به عبارت دیگر هدف این است که ناهنجاری‌های رفتاری دانشجویان در بدو ورود به دانشگاه و در زمان فراغت از تحصیل چه تغییری می‌کند؟

منابع

- آزاد، ح. (۱۳۷۲). آسیب‌شناسی روانی. انتشارات بعثت، چاپ اول.
- اصغری پور، ع. (۱۳۸۳). مقایسه میزان رضایت‌مندی زناشویی زوجین آموزش پیش از ازدواج گذرانیده و زوجین عادی شهر. تهران: دانشگاه تهران.
- افقی، نادر. (۱۳۸۸). مطالعه تطبیقی ارزش‌ها و هنجارها و رابطه آن‌ها با آنومی؛ مطالعه موردی دانشجویان ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه گیلان. فصلنامه تحقیقات فرهنگی. دوره دوم، شماره ۸.
- بشاورد، س؛ و دیگری. (۱۳۸۲). همه‌گیرشناسی اختلالات عاطفی رفتاری در دانش‌آموزان ابتدائی شهر تهران. پژوهش در حیطه کودکان استثنائی. سال سوم، شماره ۱.
- دادستان، پ. (۱۳۷۸). روان‌شناسی مرضی تحولی. تهران: انتشارات سمت.
- رحمانیان، م. (۱۳۷۸). تأثیر رسانه‌های گروهی بر پیشگیری از جرم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی.
- حسینی، غ. (۱۳۸۲). میزان و علل ناهنجاری‌های اجتماعی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی و روش‌های مقابله با آن. وب سایت بنیاد فرهنگی رضوی.
- شاملو، س. (۱۳۶۹). بهداشت روانی. تهران: انتشارات چهر.

- فرجی‌ها، م. (۱۳۸۵). بازتاب رسانه‌ای جرم. **فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی**. شماره ۲۲. <http://ghalandari-s.blogfa.com/post-199.aspx>. (۱۳۸۹).
- عکاشه، گ. (۱۳۷۹). بررسی سلامت روانی دانشجویان ورودی سال ۱۳۷۵ دانشگاه علوم پزشکی کاشان. **فصلنامه اندیشه و رفتار**. سال پنجم، شماره ۴.
- فطین حور، ش. (۱۳۷۵). **بررسی اختلال رفتاری فرزندان با شیوه فرزندپروری مادران**. تهران: دانشگاه تربیت معلم. دانشکده علوم تربیتی.
- کاهنی، س. (۱۳۸۲). **بررسی تأثیر جدائی والدین بر بروز رفتارهای نابهنجار**. همایش سراسری بحران در خانواده، رامسر. گیدنز، آ. (۱۳۸۴). **پیامدهای مدرنیته**. ترجمه: م، ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- محسنی‌تیریزی، ع، ر. (۱۳۸۳). **وندالیسم**. تهران. نشر آن.
- Hudley, C. & Graham, S. (1993). **An attributional intervention to reduce peer- directed aggression among African-American boys**. Child Development, 64, 124-138.
- Jou, yuh huey and hiromi fukuda. (1997). **Stress and social support in metal physical health of Chinese students in Japan**. Psychological report, 81, 1303 – 1312.
- Lee CK, Kwak YS, Yamamoto J, et al. (1990). Epidemiology of mental disorders in Korea. **Journal of Nervous and Mental Disease**. 178 (4): 242-6.
- Mahan and C. S. ET all. (1999). **the impact of low birth weight, perinatal conditions and socio demographic factors on educational outcome in kindergarten**. In: pediatrics. 104, 6, e74.
- Misra, ranjinta and Linda. G. catilo. (2000). Academic Stress among College Students: Comparison of American and International Students. **International Journal of Stress Management**. 2000, Vol. 11, No. 2, 132-148.
- Thompson, William E. and Jacke E. Bynum (1991). **Juvenile delinquency, classic and contemporary reading**. Boston. Allyn and bacon. Weist, mark.